

Arşiv Vesikaları Işığında Yavuz Sultan Selim Dönemi Seferlerinin İaşe Organizasyonuna Dair Yeni Tespitler*

New Determinations on the Organization of Campaign Subsistence During Yavuz Sultan Selim's Reign in the Light of Archive Documents

Süleyman POLAT**

Öz

Osmanlı tarihine genel olarak bakıldığında savaşlarla gelişen, genişleyen ve yine savaşlarla gerileyen, küçülen bir devlet görüntüsü karşımıza çıkmaktadır. Özellikle siyasal ve politik alanda hızlı bir yükseliş gösterdiği dönem XVI. yüzyıldır. Nitekim bu yükselişin en önemli nedeni Yavuz Sultan Selim döneminden itibaren ateşli silahları etkin kullanan bir ordunun varlığıdır. Osmanlı askeri teşkilatıyla ilgili yapılmış olan çalışmalarda Yavuz dönemi ordunun ateş gücünden ve diğer özelliklerinden bahisler bulunmakla birlikte, sefer lojistiği içerisinde ordunun iaşesinin nasıl sağlandığı konularına ya yer verilmemiş ya da siyasi tarih anlatımı içerisinde yüzeysel bilgiler verilerek geçiştirilmiştir. Bu çalışmada, Yavuz Sultan Selim dönemi Osmanlı ordusunun savaşlarda ihtiyaç duyduğu temel iaşe maddelerinin nasıl temin edildiği, olağanüstü vergiler kapsamında incelenecektir. Bu doğrultuda Yavuz dönemi Osmanlı ordusunun Doğu seferlerindeki iaşe organizasyonuna dair birtakım tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yavuz Sultan Selim, Çaldıran, Mercidâbık, Memluk Devleti, Safevî Devleti

Abstract

Looking at the Ottoman history in general, it is obvious that the empire developed and expanded with wars and again declined with wars. Especially in the XVIth century it thrived in the political arena. As a matter of fact, the most important reason of this rise is the existence of an army that uses firearms effectively from the time of Sultan Yavuz Selim. In the studies on the Ottoman military organization, although there are some remarks on the fire power and other characteristics of the Yavuz period army, the issues of how the army was provided in the campaign logistics are either neglected or given superficial information. This study aims to explain how some basic needs of the Ottoman army were provided within the scope of extraordinary taxation. In this context, a number of determinations will be made regarding the organization of the Ottoman army in the Yavuz period.

Key words: Yavuz Sultan Selim, Çaldıran, Mercidâbık, Mamluk State, Safavid State

Giriş

Genel kabuller bağlamında ifade edilecek olursa, hareket halindeki kara ordularının iaşesi iki temel yöntemle sağlanmıştı. Bunlardan ilki, sefer esnasında

* Makale Geliş Tarihi: 23.04.2017, Kabul Tarihi: 04.10.2017

** Doç.Dr.,Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
E-posta: suleymanpolat_@hotmail.com

Gazi

Akademik
Bakış

183

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

halkın tahıl stoklarına ve hayvanlarına el konulması, ikincisi ise gerekli mühimmatın, seferden önce hazırlanmasıydı. Daha karmaşık olan ikinci yöntem ise, iâşe için gerekli olan başta gıda maddelerinin, savaş için gerekli olan mühimmatın, ilgili devletin vergi ve rant sistemi içinde halktan temin edilerek yürüyüş güzergâhında bulunan menzillerde depolanması şeklindeydi. Bu yöntemlerden ilki tercih edildiğinde, yerel halk toprağını terk etmekte ve dolayısıyla toprak bir süreliğine işlenemez halde kalabilmekteydi. Nitekim uzun vadede bu yöntem tatbik edildiğinde devleti yıkıma götürebilecek seviyede olumsuz sonuçlar doğurabilmekteydi. Ancak ikinci yöntem uygulandığında, halk toprağını işleyebilmekte ve ordunun iâşesi daha düzenli sağlanabilmekteydi¹.

Genel itibariyle, Osmanlı Devleti bu temel yöntemlerden ikincisini uygulamıştı. Bununla birlikte söz konusu yöntemin uygulanması birtakım etkenlere bağlıydı. Öyle ki Osmanlı Devleti için herhangi bir sefer esnasında karşılaşılan en büyük meselelerden biri, asker için erzak ve ağırlıkları taşıyan yük ve binek hayvanları için yem teminiydi². Nitekim seferin başarısı büyük ölçüde ordunun ve sınır garnizonlarının ikmalinin iyi organize edilip edilemediğine bağlıydı. Bu organizasyonun sağlanması en başta hububata bağlı olduğundan, o yıl buğday ve arpa üretiminin bol ya da kıt olması, hükümetin bir sefer kararı almasını etkileyen en temel unsurlardan biriydi³. Öyle ki ordu için gerekli hububatın bol olduğu dönemlerde diğer ihtiyaç maddelerini sağlamak da o derece kolay oluyordu. Osmanlı Devleti, -üretim şartlarına bağlı olarak- ordusunun ihtiyaçlarını karşılamak için bu yöntemlerden ikincisini kullanmış olsa da bu ihtiyaçların karşılanmasında başvurulan ana unsur olan reayadan, daha doğrusu reayanın savaşa katkısından ve zaman içerisindeki bu katkının değişiminden de kısaca bahsetmek konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde konar-göçer Türkmenlerin sağladığı kuvvetlerden oluşan bir askerî teşkilat mevcuttu. Dolayısıyla halk bizzat askerî faaliyetlerin içerisinde bulunuyordu. Ancak zaman içerisinde gerçekleşen yeni fetihler ile askerî teşkilatın da değişimi kaçınılmaz olmuş, bu çerçevede devletin ihtiyaçlarını karşılayacak, -yeni fethedilen yerleri koruyacak ve fetihlerin devamını sağlayacak- bir askerî teşkilat oluşturulmuştu. Kapıkulu askerleri adı verilen düzenli profesyonel ordunun oluşturulması ve sürekli sayılarının artması zaman içerisinde halkın da seferlerdeki rolünü farklı hale getirmişti. Nitekim XVI. yüzyıldan itibaren halkın üzerine düşen görev, hangi işle meşgulse, hangi üretimi yapıyorsa o işi sürdürmesi ve savaş esnasında ordunun her türlü ihtiyacını karşılayarak seferlere destek olmasıydı. Çünkü savaş

- 1 Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, C. I, Çeviren Halil Berktaş, İstanbul 2000, s. 137-138.
- 2 Ömer İşbilir, "Osmanlı Ordularının İâşe ve İkmal: I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği", *Türkler*, C. X, Ankara 2002, s. 151.
- 3 Lütü Güçer, *XVI-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964, s. 143.

Görüş

Akademik
Bakış

184

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

esnasında artan düzenli birliklerin iaşe ihtiyaçlarının karşılanması en önemli meselelerin başında gelmekteydi. Reayadan beklenen başlıca yardım ise iaşe ihtiyaçlarının karşılanması kapsamında savaşa destek sağlamasıydı. Bu destek gönüllülük esasına göre değil, belli kurallar, çerçevesinde mükellefiyet kaideleri dâhilinde şekillenmişti. Nitekim Osmanlı Devleti halkını savaş sırasında ihtiyaç duyduğu, başta gıda maddeleri olmak üzere, her türlü mühimmatın temini için şer'i kaideler çerçevesinde "avarız-ı divâniye" olarak bilinen vergilere mükellef kılınmıştı⁴.

Osmanlı sefer organizasyonlarında ordu için gerekli erzak -zaman içerisinde farklılıklar göstermekle birlikte- üç temel yöntem kullanılarak halktan sağlanmıştı. Bunlardan ilki, avarız hanelerine dolaysız vergiler salınmasıyla aynî olarak toplanan zahireyi ifade eden avarız ve sonrasında nüzul vergisiydi. İkinci yöntem, reayaya belirlenen askerî menzil noktalarına erzak getirip, hükümetin belirlediği fiyatlardan satma yükümlülüğü getiren ve sürsat adı verilen mükellefiyetti. Üçüncü ve son yöntem ise, devletin iştirâ adını verdiği ve sabit yerel piyasa fiyatları üzerinden yaptığı mal alımlarıydı⁵. Bu yöntemler içerisinde nüzul vergisiyle iaşe temini, çalışmanın ilerleyen aşamasında ön plana çıkacak yöntem olacağından, nüzul vergisiyle ilgili biraz daha geniş bilgi verilmesinde fayda vardır.

Nüzul, Osmanlı askerî-malî tarihi içerisinde bir terim olarak, "askerî bir kıtanın beslenmesi için tespit edilmiş miktardaki zahirenin temini ve bu zahirenin belli bir yerde hazır bulundurulması" manasına gelmektedir. Literatürdeki genel tanımına göre nüzul vergisi, avarız olarak bilinen ve özellikle savaş dönemlerinde ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tesis edilmiş olan verginin, nakdî bir vergiye dönüşmesi sonucu, yürürlüğe girmiştir. Yine literatürdeki nüzul vergisi ile ilgili tanımlamalarda, avarız vergisinin devamı niteliğinde olduğu belirtilmiş, bu nedenden dolayı hesaplanırken avarız hanesi esas alındığı ifade edilmiştir⁶. Anlaşılabacağı üzere savaş koşullarının sürdüğü olağanüstü şartlarda nüzul vergisi ordunun temel iaşe ihtiyaçlarını karşılamak adına aynî olarak tahakkuk ettirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Aynî alınan bu vergi arpa, un ve bazen buğdaydan oluşmaktaydı⁷. Düzenli bir ordunun savaş alanına hareket etmesi için nüzul gibi aynî alınan vergilerin zamanında, eksiksiz

4 Halil Sahillioğlu, "Avarız", *DİA*, C. IV, Ankara 1991, s. 109; Bruce McGowan, "Osmanlı Avarız-Nüzul Teşekkülü 1600-1830", *VIII. Türk Tarih Kongresi*, C.II, Ankara 1981, s. 1329; Ömer Lütfi Barkan, "Avarız", *İA*, C.II, s.15. Seferlerde zahire teminin yanında ordunun her türlü ihtiyacı tekâlif-i örfiye kaidelerine dayalı vergilerle karşılanmıştır. Mesela Revan seferi çerçevesinde savaş planı kapsamında yüklü miktarda yüne ihtiyaç duyulmuş ve yünün temini için olağanüstü vergi kaideleriyle bir tarh ve tahsil planı uygulanmıştır. Bkz. Süleyman Polat, "Osmanlı Devleti'nde Tekâlif-i İmdâdiye Vergisine İlgili Bir Örnek: H. 1044/M.1634 Yılında Uygulanan Bedel-i Yapağı Vergisi" *Belleten*, LXXVIII/281, Nisan 2014, s.123-148.

5 İnalçık, *a.g.e.*, s. 139.

6 Güçer, *a.g.e.*, s.69; Gowan, *a.g.m.*, s. 1327; Ömer İşbilir, "Nüzül", *DİA*, C. XXXIII, Ankara 2007, s. 311.

7 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Mühimme Defteri*, (Bundan sonra BOA, MD) 32, s. 336, h. 613.

Gazi

Akademik
Bakış

185

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

tahsilinin sağlanması lazımdı. Nitekim nüzulün bu mühim rolünden dolayı, merkezî hükümet askerî sınıfın savaş organizasyonunu bir taraftan yaparken diğer taraftan, maliyeye bağlı mevkuat kaleminde bulunan defterlerden suretler çıkartılarak, mahallî kadırlara ve nüzul eminlerine de nüzulün toplanmasına dair emirler gönderilmişti⁸.

Anlaşılabacağı üzere bir ordunun cephedeki başarısı sadece asker sayısı, kullanılan silahların niteliği ve rakibe karşı geliştirilen taktiğin başarılı bir biçimde uygulanmasına bağlı değildi. Aynı zamanda cepheye sevk edilen askerin planlandığı gibi mücadele edebilmesi için başta iaşe ihtiyaçları olmak kaydıyla her türlü gereksinimin de karşılanması gerekiyordu. Buradan hareketle ifade edilmelidir ki, I. Selim dönemiyle alakalı gerek kitabî nitelikteki ilk elden kaynaklarda gerekse bu konu üzerinde yapılan çalışmalarda bu seferlerin siyasi sebep ve sonuçları ile savaşın gelişimi ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Nitekim ilgili kaynak ve bu konuyla ilgili değerli çalışmalara gerekli yerlerde atıflar yazının ilerleyen aşamalarında yapılmıştır. Ancak seferin iaşe organizasyonu ile ilgili bilgiler bu kaynak ve çalışmalarda oldukça sınırlıdır. Bu açıklama çerçevesinde çalışmanın bundan sonraki aşamalarında, Yavuz Sultan Selim dönemi doğu seferlerindeki iaşe organizasyonu uygulamaları üzerinde durulacak, bu uygulamalardan hangisinin ön plana çıktığı ortaya konulacak ve değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu doğrultuda savaşın iaşe organizasyonuna dair, dönemin kitabî kaynaklarında ayrıntılarıyla yer almayan bilgilere, Maliyeden Müdevver tasnifinde bulunan bir muhasebe defteri kullanılarak ulaşılmıştır⁹. İaşe organizasyonuna dair dönemin kitabî kaynaklarındaki kısıtlı verilerin yanında bu defterdeki bilgiler, Yavuz dönemi seferlerinde temel iaşe maddelerinin miktarı ve tevzi kapsamında makalenin ana verilerini oluşturmuştur. Osmanlı savaş tarihi çalışmalarına bakıldığında sefer iaşe organizasyonuna dair bilgiler genellikle XVI. yüzyıl sonu ve sonraki dönemlerde vuku bulan savaşlara aittir. Bu çalışma kapsamında XVI. yüzyılın başındaki seferlerin iaşesi hakkında veriler sunulmuştur. Öyle ki bu durum makalenin orijinalliğini oluşturan bir diğer husustur.

Yavuz Sultan Selim Dönemi Doğu Seferlerinde Nüzul Vergisi: Çaldıran Seferi

Yavuz Sultan Selim'in babası ve kardeşlerine karşı giriştiği mücadeleyle Osmanlı tahtına sağlam bir biçimde yerleşmiş, ardından devletin dış meselele-

8 Güçer, *a.g.e.*, s.75; BOA, *MD 59*, s. 40, h.178. Bu deftere dayalı olarak Tebriz seferinin ikmâl ve iaşesi konusunda yapılan bir çalışma için bkz. Orhan Kılıç, "1585 Yılında Tebriz Seferine Çıkan Osmanlı Ordusunun İkmâl ve İaşesi", *Askerî Tarih Bülteni*, Sayı: 46, Şubat 1999, s. 109-136.

9 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Maliyeden Müdevver Defterleri*, (Bundan sonra BOA, *MAD*) 499. İlgili defter XVI. yüzyılın başlarında Yavuz Sultan Selim dönemi seferlerinin iaşe organizasyonuna dair icmal ve mufassal veriler içermektedir. Defterde nüzul mukabilinde toplanan zahirenin icmal verileri, toplanan zahirenin tevziatı hususunda ise daha ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Defter, sefer iaşe organizasyonu dahilinde kayıtların tutulduğu defterlerin ilk örneklerindedir. Bu nedenle daha sonraki dönemlerde tutulan defterler ile kıyaslandığında, ilgili kayıtları tutma noktasında birtakım farklılıkları barındırmaktadır.

rine yönelmişti. Bu doğrultuda karşısına çıkan ilk mesele Osmanlı Devleti'ni doğudan kuvvetli bir biçimde tehdit eden Safevî Devleti'ydi. Bu nedenden dolayı Safevî Devleti'ne karşı düzenlenen Çaldıran seferinin hazırlıkları oldukça önemliydi¹⁰.

Çaldıran seferini anlatan kitabî kaynaklarda, seferin gerek hazırlık sürecinde gerekse seferin fiili olarak gerçekleştiği esnada iaşe organizasyonuna dair ayrıntılı bilgiler yer almamıştır. Nitekim Hoca Saadettin'in Tacü't-tevârih'inde genel bir ifadeyle ordunun iaşesi için önemli miktarda zahirenin hazırlandığı belirtilmişti¹¹. Bunun dışında sefer sonrasında ordunun dönüşü esnasında, dönüş yolundaki yerleşim birimlerinin halkının dağlara çekilmesi sonucu zahire sıkıntısı çekildiği ifade edilmişti. Özellikle Kars-Erzurum arasında sıkıntılar yaşanmış ve bu süreçte Gürcistan emirlerinden Mirza Çabuk'un yardımları önemli hale gelmişti¹². İdris-i Bitlisî'nin Selimnâme'sinde 60 bin deve ile ordunun başta iaşe maddeleri olmak üzere ağırlığının taşındığı belirtilmişti. Bu taşıma İstanbul'dan Trabzon'a deniz yoluyla, Trabzon'dan itibaren ise kara yoluyla yapılmıştı. Çaldıran seferinin dönüşü esnasında Osmanlı ordusunun çektiği iaşe sıkıntıları benzer anlatımlarla İdris-i Bitlisî'nin eserinde de yer almıştı¹³. Yine Celâl-zâde Mustafa'nın Selimnâme'sinde zahirenin tedarikiyle ilgili benzer bilgilere yer verilmişti. Nitekim bu konuda dikkat çeken bir ayrıntı, Osmanlı ordusu Erzincan'a ulaştığında, Erzincan kethüdasının Osmanlı'ya itaatini bildirip bölgeden ordunun geçişi sırasında -hangi ölçüde olduğu belirtilmeden- iaşe organizasyonuna katkı sağladığı bilgisiydi. İlgili kaynaktan buna ilave olarak savaşın hemen öncesinde (28 Cemaziyelahir 920/20.08.1514 tarihinde) Osmanlı ordusunun iaşesinde güçlük yaşandığı bilgisi yer almıştı¹⁴. Şükrî'nin Selimnâmesi'nde de dönüş sürecinde iaşe sıkıntıları yaşandığı tekrar edilmiş, Gürcistan topraklarından geçilirken iaşe sorunun arttığı bildirilmiş, Mirza Çabuk'un yardımlarına kısaca değinilmişti¹⁵. Şükrî-i Bitlisî'de yer verilen

10 Savaşın ayrıntıları için bkz. Celâl-zâde Mustafa, *Selim-nâme*, Haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar, Ankara 1990, s. 126-161; Şükrî-i Bitlisî, *Selim-nâme*, Haz. Mustafa Argunşah, Kayseri 1997, 143-182; Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *Kitâbü't-Târih-i Kühnü'l-Ahbâr*, C.I/II, Haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar vd., Kayseri 1997, s. 1075-1108; Hoca Saadettin Efendi, *Tacü't-tevârih*, C. IV, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara 1999, s. 167-216; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C.II, İstanbul 1971, s. 6-14; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara 1983, s. 258-269; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, İstanbul 2005, s. 279-281; Selâhattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 2016, 46-76; Feridun Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2016, 124-15; Mustafa Çetin Varlık, "Çaldıran Savaşı", *DİA*, C. VIII, Ankara 1993, s. 193-195. Ayrıca Çaldıran seferini Safevî tarihçilerinin anlatımından incelemek için bkz. Vural Genç, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran (1514)*, İstanbul 2011. Çaldıran seferine ait, seferle ilgili kayıtların tutulduğu belgede "Tebriz seferi" olarak kayıtlıdır. BOA, *MAD 499*, s. 50.

11 Hoca Saadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 184.

12 Hoca Saadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 228-9.

13 Ahmet Uğur, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selim-nâme Literature*, Berlin 1985, s. 238, 271.

14 Celâl-zâde Mustafa, *a.g.e.*, s. 142, 146.

15 Şükrî-i Bitlisî, *a.g.e.*, s. 193. Ayrıca Şükrî-i Bitlisî'de Gürcistan topraklarından geçilip

Osmanlı ordusunun dönüş aşamasında yaşadığı sıkıntılar *Künhü'l-Ahbâr*'da da tekrarlanmıştı. Nitekim Osmanlı ordusu Nahcivan'a ulaştığında, bu sıkıntıların giderilmesi amacıyla Defterdâr Piri Mehmet Efendi'ye vezaret rütbesi verilmiş ve zahire tedarikine gönderildiği belirtilmişti¹⁶.

Anlaşılabileceği üzere Yavuz Sultan Selim döneminde doğu seferlerin iâşesi hakkında dönemin kitabî kaynaklarında bu organizasyonun nasıl sağlandığı ayrıntılı bir biçimde yer almamıştır. Buna rağmen iâşe organizasyonunun sağlanmasında nüzulün kullanıldığını, hatta nüzul ile temin edilen zahirenin Çaldıran seferinin iâşe organizasyonunda önemli bir yer tuttuğuna işaret eden kayıtlar mevcuttur. Mesela Celâl-zâde Mustafa'nın eserinde Çaldıran seferinde, "“Asâkir-i mansûrenin zahâyîr-ü-kuvveti nufûs-ı devâbb ve çârpânın vukûf-u-sükûti için memâlik-i mahrûse-i hâkâniyeden nüzl-i ferâvân bahş olunub, kuzata ahkâm-ı kaza-cereyân irsâl olundu.” ifadeleriyle- askerinin ve yük hayvanlarının ihtiyaçları için memâlik-i mahrûsedeki nüzul toplanması için kadınlara emirler gönderildiği belirtilmiştir¹⁷. Celâl-zâde Mustafa'nın ifadesi kadar net olmasa da Kemal Paşa-zade'nin Çaldıran seferine yer verdiği *Tevârih-i Al-i Osmân* adlı eserinin IX. defterinde, seferde nüzulün taşınmasında kullanılan yük hayvanlarına atfen kullandığı "nüzul devesi" tabiriyle nüzulün aynı biçimde alındığına işaret etmişti¹⁸. Keşfi Mehmet Çelebi ve Sucûdî'nin *Selimnâmelerinde* savaş hazırlıkları çerçevesinde nüzul toplandığına dair veriler mevcuttur. Buna göre Edirne'de savaş kararının alınmasının akabinde divândan eyaletlere, askerinin ihtiyaçları için nüzul ve sefer için "azâb" askeri toplanmasına dair emirler gönderilmişti¹⁹. Hoca Saadetin'in eserinde de Çaldıran sürecinde nüzulün toplandığına dair birtakım bilgiler mevcuttur. Öyle ki *Tacüt-tevârih*'de Osmanlı ordusunun iâşe ihtiyaçları için "nüzul ve azığın" Karedeniz üzerinden Trabzon'a ulaştırıldığı kayıtlıdır. Bunun dışında eserde daha net bir biçimde nüzul toplandığından Dulkadiroğlu seferinin sebepleri anlatılırken bahsedilmiştir. Buna göre Dulkadiroğlu Alaüddevle Bey Çaldıran seferine destek vermemesinin yanında, Osmanlı ordusunun iâşesi için toplanan ve "nüzul eminleri" vasıtasıyla orduya sevk edilen zahireye saldırmıştı²⁰. Görüldüğü üzere dönemi anlatan kitabî kaynaklar dikkatle incelendiğinde satır aralarında ya da dolaylı olarak iâşe organizasyonundan bahsedilmekte ve iâşe organizasyonu dâhilinde nüzul vergisi tahakkuk ettirildiği anlaşılmaktadır. Ancak hem Yavuz Sultan Selim dö-

Görüş

Amasya'ya gidilirken iâşe fiyatlarının arttığı, unun kilesinin 1400 akçeye satın alındığı ifadesiyle, belirtilmişti. Şükrî-i Bitlisî, *a.g.e.*, s. 193. Bu bilgi Hoca Saadetin Efendi'nin eserinde de mevcuttur. Bkz. Hoca Saadetin Efendi, *a.g.e.*, s.227.

16 Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *a.g.e.* s. 1110-1111. Bununla beraber *Künhü'l-Ahbâr*'da, Şükrî-i Bitlisî ve Hoca Saadetin Efendi'den farklı olarak, unun kilesinin 1400 akçeye değil, 400 akçeye satıldığı kayıtlıdır. Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *a.g.e.* s.1112.

17 Celâl-zâde Mustafa, *a.g.e.*, s. 130.

18 Uğur, *a.g.e.*, s. 106.

19 Uğur, *a.g.e.*, s.231.

20 Hoca Saadetin Efendi, *a.g.e.*, s. 189; 238.

nemi doğru seferlerinde iaşe organizasyonu anlayabilmek hem de bahsedilen bu organizasyonun ayrıntılarını tespit edebilmek için arşiv vesikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çaldıran seferinin hazırlıkları çerçevesinde ordunun temel iaşe mühimmatları olan un ve arpa, büyük ölçüde nüzul vergisiyle sağlanmaya çalışılmıştı. Nitekim bu ihtiyacın karşılanabilmesi için oldukça geniş bir bölgeye nüzul vergisi tahakkuk ettirilmişti. Seferin ihtiyaçları için 422.846 haneden 688.428 kile un ve arpadan oluşan aynî nüzul vergisi tarh edilmişti. Verginin tahsil sürecinde ise 312.734 haneden 508.740 kile un ve arpadan oluşan zahirenin tahsili gerçekleşmişti²¹. Her bir hanenin kile bazında ödediği zahire miktarı 1,62'ydi. Bu miktarın 1/3'ünü un ve 2/3'nü arpa teşkil etmişti. Oransal olarak ifade edilecek olursa, hane bazında tarh edilen miktarın %73,96'sı tahsil edilmişti.

Tablo 1: Çaldıran Seferinde Dağıtımı Yapılan Aynî Nüzula Dair Örnek

TEVZİATIN YAPILDIĞI YER	DAKİK (KİLE)	ARPA (KİLE)	TOPLAM
Asâkir-i Vilâyet-i Rumili Ma'a Mirimiran ve Müsellemân ve Voyrukân	29.703	48.934	78.637
Asâkir-i Vilâyet-i Anadolu ma'a mirimiran ve Müsellemân ve piyedeğân	22.134	34.531	58.165
Istabl-ı âmire	0	52.036	52.036
Cemâ'at-i Yeniçeriyân Dergâh-ı Âlî ma'a Ağa-yı Yeniçeriyân ve Ser-sekbanân	21.931	13.600	35.531
Ebna-i sipahiyân ma'a ağa	4.927	11.381	16.308
Cemâ'at-i ulufeciyân yemin ve yesâr ma'a ağa	3.819	8.654	12.473
Cemâ'at-i Silahdarân ma'a ağa	4.409	7.447	11.856
Cemâ'at-i gurebâ yemin ve yesâr ma'a ağa	2.734	5.499	8.233
Cemâ'at-i müteferrika ve kâtibân-ı hazîne-i âmire ve kâtibân-ı Divân-ı Âlî ve ağayân-ı Enderunî, Divân-ı Âlî ağaları, çavuşları	4.528	10.028	14.556

21 BOA, MAD 499, s.16.

Asâkir-i Vilâyet-i Karaman ma'a mirimiran	5.924	8.406	14.330
Cemâ't-i bevvabân ve Cemâ't-i ıstabl-ı âmire ve çakırcıyân ve mehterân-ı alem ve mehterân-ı hassa ve gayri	6.162	7.411	13.573
Asâkir-i Vilâyet-i Rum ma'a mirimiran	3.935	8.207	12.142
Azebân-ı Vilâyet-i Rumili Ve Anadolu	7.534	2.151	9.685
Cemâ't-i ehl-i deve, ma'a topcıyân ve diğer	2.263	2.806	5.069
Ahmet Paşa (Dukakin)	1.168	2.005	3.173
Mustafa Paşa	1.148	1.372	2.520
Ümerâ-i şark	1.103	1.527	2.630
Cemat-i Cebeciyan	1.004	960	1.964
Ahmet Paşa	849	1.090	1.939
Matbah-ı Âmire	1.154	0	1.154
Anadolu Defterdârı	234	803	1.037
Rumeli Defterdârı	235	678	913
Rumeli Kadiaskeri	250	646	896
Anadolu Kadiaskeri	217	655	872
Mevlana Cafer Çelebi	293	482	775
Saadet Giray Han	620	150	770
Diğer	557	9.446	10.003
TOPLAM	128.835	242.385	371.220

Kaynak: BOA, MAD 499.

Tabloda görüldüğü üzere Çaldıran seferinde toplanan aynî nüzulün 371.220 kilesinin dağıtımıyla ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Bununla beraber nüzulün dağıtımında dikkat çeken birtakım hususlar mevcuttur. Öyle ki nüzul

zahiresi genellikle yeniçeri, sipahi gibi kapıkullarına bağlı savaşan askerî sınıfın ve kapıkullarından yetişme paşaların, çeşitli çavuş, ağa, kâtip gibi saray çalışanlarının ve matbah-ı âmire, ıstabl-ı âmire gibi saray teşkilatı içerisindeki kurumların sefer sırasındaki ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılmıştır. Ancak Çaldıran seferinde Rumeli, Anadolu, Rum ve Karaman askerlerine ve mirimiranlarına da tevziat yapılmıştı. Nüzul zahiresinin bilinen dağıtımını çerçevesinde, kapıkullarından gelen mirimiran yani beylerbeylerine verilen nüzul olağan görülebilir. Fakat Çaldıran seferinde eyalet askerlerine -bu ölçüde- nüzul tevziatının yapılması çarpıcı bir ayrıntıdır ve XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılda yapılan nüzul tevziatında buna benzer dağıtımlar görülmemektedir²².

Çaldıran seferinde tevziatın yapıldığı gruplar dışında dikkat çeken bir başka husus, aynı nüzul zahiresinin bir kısmı bedelsiz dağıtılırken diğer kısmı bedel karşılığında dağıtılmıştı. Bedelsiz dağıtılan nüzul özellikle saray mutfağı ve saray ahırındaki yük ve binek hayvanları için sarf edilmişti. Bilhassa saray ahırına yapılan ve dağıtılan nüzul içerisinde %10,2'lük oranı oluşturan büyük miktardaki nüzul zahiresi tevziatı, ordunun ağırlığını taşıyan yük hayvanlarının da bu teşkilat içerisinde bulunduğu izlenimini vermektedir. Bunun dışında sadrazam, savaşa katılan vezirler, yine savaşa katılan Rumeli ve Anadolu kadı-askerleriyle, defterdârları, muharip sınıf içerisinde yeniçeri ve cebeci sınıfına mensup askerler bedelsiz nüzul zahiresi almışlardı²³. Belgelerdeki verilere göre adı geçen sınıfa bedelsiz verilen nüzul zahiresinin toplam miktar içerisindeki oranı %20 civarındaydı.

Çaldıran savaşı sürecinde yapılan nüzul zahiresi tevziatlarına genel olarak bakılacak olursa, dağıtımın büyük ölçüde muharip sınıflara yapıldığı anlaşılabacaktır. Öyle ki bu dağıtım içerisinde savaşın kazanılmasında ateşli silahları kullanmalarından dolayı mühim katkısı olan kapıkulu sınıfındaki askerî gruba yapılan tevziat dikkat çekicidir²⁴. Bu çerçevede yeniçeri, cebeci ve topçulara 42.564 kile nüzul zahire verilmişti. Nitekim verilen bu miktar toplanan nüzulün %8,37'ini teşkil etmişti. Yine kapıkulları içerisinde yer alan sipahi, silahdar, ulufeci ve gurebâya verilen nüzul 48.870 kileydi ve miktar toplanan nüzulün %9,61'ini oluşturmuştu. İfade edildiği üzere, Çaldıran seferinde kapıkulları dışında nüzul tevziatı yapılan bir diğer muharip sınıf eyalet askerleriydi. Bu

22 XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyılda aynı toplanan nüzul vergisi, başta yeniçeri ve altı bölük halkı olmak üzere kapıkulu sınıfına mensup askerlerin ihtiyacı doğrultusunda kullanılmıştır. Öyle ki IV. Murat döneminde şark seferlerinde nüzul vergisinin toplanması esnasında kadınlara gönderilen genel bir hüküm de bu durum, "umumen yeniçeri ve altı bölük halkı ve sair kapum kullanmın zad ve zevadları için" ifadeler ile belirtilmişti. *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi*, (Bundan sonra *T.S.M.A.*), E. 2834. İlgili dönemde benzer ifadeler ile bu durum başka belgelerde de tekrar etmişti. Örnekler için Bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Kamil Kepeci Tasnifi*, (Bundan sonra BOA, *KK*), 2576, s. 10; BOA, *MAD 8475* s.51; Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Bâb-ı Defteri, Mevkufât Kalemi Dosya Tasnifi*, (Bundan sonra BOA, *D.MKF*) 12/89; BOA, *D.MKF* 12/88.

23 BOA, *MAD 499*, s. 18-19.

24 Savaş esnasındaki rolleri için bkz. Emecen, "Yavuz Sultan Selim", s.140-146; Genç, *a.g.e.*, s.128, 132.

doğrultuda Rumeli, Anadolu, Rum ve Karaman askerlerine ve mirimiranlarına kayda değer miktarlarda nüzul zahiresi dağıtılmıştı. Öyle ki Çaldıran seferinde bedeli alınmak kaydıyla Rumeli beylerbeyi ve askerine 78.637 kile, Anadolu beylerbeyi ve askerlerine 58.165 kile zahire, Karaman beylerbeyi ve askerlerine 14.330 kile, Rum beylerbeyi ve askerlerine 12.142 kile nüzul zahiresi verilmişti. Ayrıca Anadolu ve Rumeli azaplarına 9.685 kile “şark ümerâsına” yani doğuda sefere destek veren yerel kuvvetlere 2.630 kile nüzul zahiresi sevk edilmişti²⁵. Anlaşılabacağı üzere toplamda 175.589 kile yani toplanan nüzulün yaklaşık %35’i kapıkulları dışında savaşa katılan tımarlılar ve destek veren diğer kuvvetler için kullanılmıştı ve bu durum kayda değer bir miktardı.

Çaldıran seferi esnasında bedel alınarak dağıtılan aynı nüzul zahiresinden önemli miktarda gelir de elde edilmişti. Nitekim bu doğrultuda 99.588 kile un ve 162.394 kile arpanın bedeli alınarak dağıtımını sağlamıştı. Belirtilen miktar un için farklı zamanlarda kilesi 12, 20, 80 akçeden olmak üzere 1.591.517 akçe ve arpa için kilesi 10 ve 50 akçeden olmak üzere 1.625.555 akçe, toplamda 3.217.072 akçe gelir elde edilmişti²⁶.

Kemah ve Dulkadiroğulları Seferleri

I. Selim, Çaldıran seferinin ardından Osmanlı Safevî sınır hattının emniyetini sağlamak, Safevî tehlikesini daha pasif hale getirmek ve Doğu Anadolu’daki Osmanlı hâkimiyetini sağlamak için yeni bir sefer hazırlığı içerisine girdi. Bu suretle kışı Amasya’da geçiren I. Selim önce Kemah kalesinin fethi için harekete geçmiş, sonrasında ise Doğu Anadolu bölgesinin Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetine alınması için Dulkadiroğulları’nın üzerine yürümüştür²⁷.

Çaldıran seferinin hemen ardından yapılan Kemah ve Dulkadiroğulları seferinde de Osmanlı ordusunun temel işe ihtiyacı nüzul vergisi toplanarak sağlanmıştı. Bu seferler için 318.167 haneye nüzul vergisinin tarh ve -bu hanelerin kaç tanesinden kesin olarak yapıldığı tespit edilememekle birlikte- tahsili gerçekleştirilmişti. Yapılan bu tarhın sonucunda 249.942 kile zahirenin tahsili sağlanmıştı. Tahsil edilen hububatın 83.314 kilesi un ve 166.630 kilesi arpadan müteşekkildi²⁸. Bu sefer için toplanan nüzul vergisi Çaldıran seferinde toplanan nüzul ile kıyaslanacak olursa, Çaldıran seferinde toplanan nüzula oranla hane sayısı artmasına karşın, toplanan nüzul zahiresi azalmıştı. Ancak -ifade edildiği gibi- burada belirtilen hane sayısının tarh için belirlenen hane sayısı mı, yoksa tahsil için belirlenen hane sayısı mı olduğu açık değildir. Ayrıca sefer

25 BOA, MAD 499, s. 17-18.

26 BOA, MAD 499, s. 19.

27 Bu seferlerin ayrıntıları için Bkz. Celâl-zâde Mustafa, *a.g.e.*, s.161-171; Şükrî-i Bitlisî, *a.g.e.*, s. 209-225; Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *a.g.e.* s. 1114-1120; Hoca Saadettin Efendi, *a.g.e.*, s.231-242; Tansel, *a.g.e.*, s. 125-132; Emecen, “*Yavuz Sultan Selim*”, s.162-177; “. Danişmend, *a.g.e.*, s. 18-19; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 271; Jorga, *a.g.e.*, s. 281-282.

28 BOA, MAD 499, s. 21,50.

esnasında alınan aynî nüzul ile ilgili kaynakta hangi kaza yahut eyaletlerden ne miktarda verginin tarh ve tahsil edildiği açık bir şekilde belirtilmemiştir. Buna rağmen, belirtilen hane sayısı ve toplanan zahireden yola çıkarak bir hesaplama yapılabilir. Buna göre Kemah seferi için her bir haneye 0,78 kile zahire tarhı ve tahsili gerçekleşmişti. Çaldıran seferinde olduğu gibi belirlenen zahirenin 1/3 un ve 2/3 arpa olarak tahsil edilmişti.

Tablo 2: Kemah ve Dulkadiroğulları Seferlerinde Bedelsiz Dağıtılan Nüzul Zahiresi

TEVZİATIN YAPILDIĞI YER	DAKİK (KİLE)	ARPA (KİLE)	TOPLAM
Istabl-ı Âmire	0	47.903	47.903
Kemah Kalesi	8.016	19.839	27.855
Hazariye Kalesi	0	24.648	24.648
Yeniçeriyân	5.007	2.780	7.787
Şehsüvaroğlu Ali Bey ma'a Asâkir	1.675	2.290	3.965
Elad Sinan Paşa	399	2.455	2.854
Sinan Paşa	245	3.323	3.568
Piri Paşa	810	2.548	3.358
İskender Paşa	405	2.064	2.469
Zahire-i kale-i Zamantı	1.200	1.200	2.400
Zahire-i kale-i Küredi	1.000	600	1.600
Rumeli Kadıaskeri	92	894	986
Ağa-yı Yeniçeriyân ma'a Kethüda ve Kâtib	180	686	866
Anadolu Kadıaskeri	160	598	758
Rumeli Defterdârı	200	624	824
Anadolu Defterdârı	100	531	631
Mevlana Yusuf	45	620	665
Ağayan-ı Sipahan ve Ağa	160	200	360
Piyadegan ve Azebân (Top çekmekle görevli)	250	0	250
Karaca Paşa	200	0	200
Gavciyan (Top çekmekle görevli)	0	165	165
Sivas Kalesi	34	75	109
Matbah-ı Âmire	37	0	37
Diğer	3.364	6.357	9.721
TOPLAM	23579	120.400	143.979

Kaynak: BOA, MAD 499.

Gazi

Akademik
Bakış

193

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

Kemah seferinde nüzulün kullanımı Çaldıran seferinden farksız değildi. Toplanan nüzul sefere katılan paşalara, kapıkullarına ve bazı sınırdaki kalelere dağıtılmasının ardından eyalet askerlerine, azaplara ve sefere iştirak eden diğer kuvvetlere dağıtılmıştı. Yine Çaldıran seferinde de olduğu gibi toplanan aynı nüzulün tevziatın bir kısmı bedelsiz yapılırken bir kısmında ise bedel talep edilmişti. Bedelsiz verilen nüzul içerisinde vezirler, defterdâr, kadıasker gibi önemli, üst seviye yöneticiler, Matbah-ı Âmire, Istabl-ı Âmire gibi kurumlar ve bazı kalelere yapılan zahire sevkiyatı oluşturmaktaydı. Bu çerçevede 143.979 kile nüzul zahiresi bedelsiz dağıtıldı. Bu miktar Kemah seferi için toplanan nüzul zahiresinin %58'ini oluşturmaktaydı. Tablodan da görüldüğü üzere bedelsiz dağıtılan zahire içerisinde ön plana çıkan miktarlardan biri Istabl-ı Âmire'ye verilen 47.903 kile arpaydı. Öyle ki bu miktar tahsil edilen nüzulün %19,2'sini teşkil etmekteydi. Bunun yanında kayda değer miktarlarda nüzul zahiresi başta yeni fethedilen Kemah kalesi olmak üzere Sivas, Zamantı gibi kalelere tahkim edilmişti²⁹. Nüzul zahiresi çerçevesinde kalelere bedel alınmadan gönderilen zahire miktarı 56.612 kileydi ki, toplam nüzulün % 22,65'ini oluşturmaktaydı. Yine bedel alınmadan Yeniçeriağası, kâtibi ve yeniçerilere 8653 kile nüzul zahiresi dağıtılmıştı³⁰. Dağıtılan bu tutar Kemah seferi çerçevesinde toplanan nüzulün % 3,46'sına tekabül etmekteydi.

Tablo 3: Kemah ve Dulkadiroğulları Seferlerinde Bedel Alınarak Dağıtılan Nüzul Zahiresi

TEVZİATIN YAPILDIĞI YER	DAKİK (KİLE)	ARPA (KİLE)	TOPLAM
Erbâb-ı Tımar-ı Vilâyet-i Anadolu	3.492	7.221	10.713
Cemâ'at-i Müteferrika ve Bevvabân ve Topciyân ve Azebân-ı Çavuşân ve gayri	3.624	6.452	10.076
Cemâ'at-i Ebna-i Sipahiyân ma'a Ağa	459	2.711	3.170
Asâkir-i Karaman ma'a Mirimiran	35	2.850	2.885
Cemâ'at-i Silahdarân ma'a Ağa	77	2.553	2.630
Cemâ'at-i Ulufeciyân-ı Yesâr ma'a Ağa	352	1426	1.778
Cemâ'at-i Azebân-ı Yesâr ma'a Ağa	243	1.147	1.390
Cemâ'at-i Azebân-ı Yemin ma'a Ağa	361	959	1.320

29 Tabloda da görüldüğü üzere fethedilen Kemah kalesine 27.855 kile nüzul zahiresi stoklanmıştı. Nitekim Kemah kalesi alınmasının akabinde yıkılan yerlerinin tahkimi yapılmış ve 700 yeniçeri yerleştirilmişti. Bkz. Emecen, "Yavuz Sultan Selim", s.164. Kalenin tahkiminde kullanılan bu zahire başta yerleştirilen yeniçerilerin iâşe ihtiyacı için depolanmıştı. Bununla birlikte nüzul zahiresinin sınır kalelerinin tahkimi için kullanılması daha sonraki yıllarda da devam etmişti. Mesela IV. Murat döneminde fethedilen Revan kalesinin tahkimi için yine nüzul zahiresi kullanılmıştı. BOA, *D.MKF* 15/39; BOA, *D.MKF* 15/45; BOA, *D.MKF* 15/46; BOA, *D.MKF* 15/56; BOA, *D.MKF* 16/32; BOA, *D.MKF* 18/75; BOA, *D.MKF* 19/222.

30 BOA, *MAD* 499, s. 21-22.

Zeynel Paşa	331	877	1.208
Azaban-ı Anadolu	864	361	1.225
Asâkir-i Vilâyet-i Rum	40	584	624
Mir Ali ve Ser-sakacıyân gayri	166	407	573
Cemâ'at-i Ulufeciyan-ı Yemin ve Ağa	207	236	443
Saadet Giray Han	70	80	150
Bazı Kesân	917	4.268	5.585
Diğer	48.546	13.293	61.839
TOPLAM	59.784	46.179	105.963

Kaynak: BOA, MAD 499.

Tablo 3'de görüldüğü üzere, Kemah seferinde 105.963 kile nüzul zahiresi bedeli alınarak savaşa katılan çeşitli gruplara dağıtılmıştı. Bu miktar toplanan nüzul zahiresinin %42'sini oluşturmaktaydı. Bununla birlikte bedel karşılığı satış yapılan gruplar içerisinde dikkati çeken isimlerde de mevcuttu. Mesela kapıkulu sınıfına mensup olan kapıkulu sipahileri, silahdarları, ulufeciyan-ı yemin ve yesâr bölükleri ile bir kısım bevvabân, topçu ve çavuşlar oldukça dikkat çekmekteydi. Nitekim yeniçeriler gibi savaşın muharip ve teknik sınıfına mensup olan bu gruplara para karşılığı nüzulün satılması, nüzulün sonraki uygulamaları çerçevesinde alışılmış bir uygulama değildi. Bununla birlikte bu gruplara para karşılığı verilen nüzul zahiresi, 21.380 kile ile toplam tahsil edilen zahirenin % 8,55'ine karşılık gelmekteydi. Kapıkulları sefere iştirak eden saray halkı, divân ağaları ve kâtipler dışında, Anadolu azaplarına 1.225 kile, Anadolu eyaletinden katılan tımarlı sipahilere 10.713 kile, Karaman askerine 2.885 kile, Rum (Sivas) askerine 624 kile zahire bedeli alınmak kaydıyla verilmişti³¹. Ancak bahsedilen gruplara verilen bu rakam toplanan nüzulün % 6,3'ünü oluşturarak Çaldıran seferine oranla oldukça düşük kalmıştı.

Kemah seferinde de bedeli alınarak dağıtılan yani savaşa katılan kişi ve gruplara satılan nüzul zahiresinden kayda değer miktarda gelir elde edilmişti. Buna göre 45.430 kile arpa kilesi 10 akçeden 454.304 akçe karşılığında, 60.133 kile un kilesi 12 akçeden 721.599 akçe karşılığında satılmıştır³².

Mercidâbık (Şam) ve Ridaniye (Mısır) Seferleri

Yavuz Sultan Selim yaklaşık 15 ay süren Safevî seferlerinin ardından 11 Temmuz 1515 tarihinde İstanbul'a döndü. İstanbul'da iki ay kalmasının ardından Eylül ayında Edirne'ye hareket etti ve Kasım ayında Memluk Devleti üzerine yapılacak olan yeni seferin hazırlıklarına başladı³³. Memlukler üzerine düzenlenen

31 BOA, MAD 499, s. 23.

32 BOA, MAD 499, s. 24.

33 Bu savaşların ayrıntıları için bkz. Celâl-zâde Mustafa, *a.g.e.*, s. 173-210; Şükrî-i Bitlisî, *a.g.e.*,

Gazi

Akademik
Bakış

195

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

seferler esnasında da -yapılan askerî hazırlıklar yanında- Osmanlı ordusunun temel işe maddelerinin temini için -işe organizasyonu çerçevesinde- yine aynı nüzul zahiresi toplanmıştı³⁴. Aynı nüzul vergisine dair bilgilerin tutulduğu kayıtlarda, Mercidâbık seferi sürecine atfen “sefer-i Şam” olarak kaydedilmişti. Bu doğrultuda “sefer-i Şam” sürecinde 282.612 haneden 316.099 kile zahire tarh edilmişti. Tarh edilen miktarın 105.366 kilesi undan, 210.733 kilesi arpadan oluşmuştu. Ancak tarh edilen miktarın 203.737 kilesi tahsil edilmişti ve tahsil edilen zahirenin 45.208 kilesi undan, 158.529 kilesi arpadan teşekkül etmişti³⁵. Yapılan tarhın ardında 112.362 kile tahsil edilememiş yani, tarhın ancak % 64,45’i tahsil edilebilmişti. Memluk seferi esnasında uygulanan ilk nüzul vergisinin hem tarhı hem de tahsili aşamasında hane başına düşen vergi miktarı 1,12 kileydi. I. Selim dönemindeki önceki seferlerde olduğu gibi belirlenen zahirenin 1/3 un ve 2/3 arpa olarak toplanmıştı.

Tablo 4: Mercidâbık (Şam) Seferinde Bedelsiz Dağıtılan Nüzul Zahiresi

TEVZİATIN YAPILDIĞI YER	DAKİK (KİLE)	ARPA (KİLE)	TOPLAM
Istabl-ı âmire	0	11.0823	110.823
Cemâ’at-i Yeniçeriyân	6.368	4.506	10.874
Kale-i Şam	12.992	0	12.992
Yunus Paşa	40	2.782	2.822
Hazret-i Sinan Paşa	1.052	2.493	3.545
Matbah-ı Âmire	2.468	0	2.468
Hasan? Paşa	433	1.820	2.253
Kâtibân-ı Yeniçeriyân ve Kethüda	300	1.265	1.565
Yeniçeri Ağası	335	970	1.305
Rumeli Kadıaskeri	165	555	720
Anadolu Kadıaskeri	140	280	420
Şehsüvaroğlu Ali Bey	300	400	700

s.252-286; Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *a.g.e.* s.1144-1183; Hoca Saadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 273-320; Tansel, *a.g.e.*, s.156-211 ; Emecen, “Yavuz Sultan Selim”, s. 178-187, 203-294; Danişmend, *a.g.e.*, s. 24-34; Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 279-290; Jorga, *a.g.e.*, s.283-287. Feridun Emecen, “Mercidâbık Muharebesi”, *DİA*, Ankara 2004, C. XXIX, s.174-6; Feridun Emecen, “Ridâniye Savaşı”, *DİA*, C. XXXV, Ankara 2008, s.87-88.

34 Kitabî kaynaklar incelendiğinde, Yavuz Sultan Selim’in Çaldıran seferinde olduğu gibi, Memluk seferinde de seferin işe organizasyonuna dair ayrıntılı bilgilere rastlanmamaktadır. Bununla birlikte Celâl-zâde’nin eserinde işe organizasyonu için “Memâlik-i mahrûse-i padişâhiye ‘umûmen nüzl-i ‘amîm dahî tarh olundu” ifadeleriyle- Osmanlı topraklarının tamamına nüzulün tarh edildiği belirtilmiştir. Celâl-zâde Mustafa, *a.g.e.*, s. 176.

35 BOA, *MAD* 499, s.25.

Cemâ'at-i Cebeciyân ma'a Ağa	217	230	447
Ser-bekciyân?	35	120	155
Diğer	3.870	0	3.870
TOPLAM	28715	126244	154.959

Kaynak: BOA, MAD 499.

Kemah seferinde olduğu gibi Şam seferi adı altında Memluk seferi için toplanan nüzul zahiresinin dağıtımı da -bedel talep edilmeden ve bedel alınarak- iki aşamada gerçekleşmişti. Tablodan da görüldüğü üzere bedel talep edilmeden dağıtılan nüzul zahiresi 154.959 kileden müteşekkildi. Nitekim bu rakam Şam seferi çerçevesinde dağıtılan nüzul zahiresinin %76'sini oluşturmaktaydı. Bedelsiz dağıtımı gerçekleşen zahire içerisinde en külliyetli miktarı İstabl-ı Âmire'ye verilen zahire oluşturmaktaydı. İstabl-ı Âmire'ye 110.823 kile arpadan oluşan nüzul zahiresi verilmişti. Nitekim bu miktar bu sefer çerçevesinde toplanan nüzul zahiresinin %54,4'ünü tekabül etmekteydi. Savaşa katılan veziriazam Sinan Paşa, Yunus Paşa, Şehsuvaroğlu Ali Bey gibi şahıslara bedelsiz verilen nüzul zahiresi ise 9.320 kile ile toplam zahirenin %4,54'ünü teşkil etmekteydi. Muharip ve teknik sınıfı oluşturan başta yeniçeriler ve yeniçeri ağası olmak üzere bunların kâtiplerine ve cebecilere verilen nüzul zahiresi miktarı 14.191 kileydi. Bu miktar toplam dağıtılan nüzulün %7'sini oluşturmaktaydı.

Bedelsiz dağıtılan bu zahire içerisinde dikkat çeken bir başka tutar, yeni fethedilen Şam kalesine bırakılan 12.992 kile undu. Bu miktar toplam nüzul zahiresinin %6,3'ünü meydana getirmişti³⁶.

Tablo 5: Mercidâbık (Şam) Seferinde Bedel Alınarak Dağıtılan Nüzul Zahiresi

TEVZİATIN YAPILDIĞI YER	DAKİK (KİLE)	ARPA (KİLE)	TOPLAM
Asâkir-i Anadolu ma'a kethüda ve defterdâr	3.193	7.524	10.717
Asâkir-i vilâyet-i Rumeli	3.896	6.217	10.113
Asâkir-i Rum ma'a Mirimiran ve Asâkir-i Yörükân	866	2.301	3.167
Asâkir-i Vilâyet-i Karaman ma'a Mirimiran	872	2.043	2.915
Bevvabân-ı Topciyân ve Mehterân-ı hayme ve alem ser-mehterân ve topciyân ve çakırcıyân hademe-i İstabl-ı Âmire ve arabacıyân-ı top	1.239	1.572	2.811

36 BOA, MAD 499, s. 25-26.

Gazi

Silahdarân ma'a Ağa ve Kethüda ve Kâtib	1.140	1.634	2.774
Ebna-i Sipahiyân ma'a Ağa Kethüda ve Kâtib	64	1.512	1.576
Sinan Paşa (Rumeli Mirimiranı)	352	1.072	1.424
İbrahim Bey	475	808	1.283
Cemâ'at-i müteferrika ve ehl-i deve ve Türkmanân	362	827	1.189
Kâtibân-ı hazine-i âmire ve Divân-ı Âlî ve gayrı	146	490	636
Cemâ'at-i Ulufeciyân-ı Yesâr ma'a Ağa ve Kethüda	175	363	538
Cemâ'at-i Gurebâ-i Yesâr ma'a Ağa, Kethüda ve Kâtib	154	353	507
Cemâ'at-i Gurebâ-i Yemin ma'a Ağa, Kethüda ve Kâtib	152	347	499
Ehl-i matbah-ı âmire ve kâtibân	280	121	401
Zeynel Paşa (Anadolu Mirimiranı)	124	247	371
Çavuşân-ı Dergâh-ı Âlî	104	255	359
Cemâ'at-i Ulufeciyân Yemin ma'a Ağa, Kethüda ve Kâtib	245	79	324
Mehmet Bey ser-cebeciyân	0	220	220
Diğer	4703	2251	6984
TOPLAM	17.255	31.523	48.778

Kaynak: BOA, MAD 499.

Tablodan anlaşıldığı üzere Şam seferi adı altında toplanan nüzulün 48.778 kilesi akçeleri alınmak koşuluyla sefere katılan grup ve kişilere dağıtılmıştı. Bedel alınarak dağıtılan miktar toplam nüzulün % 24'ünü oluşturmuştu. Bununla birlikte bedel alınan gruplar ve kişiler içerisinde en dikkat çeken kesimin tımarlı sipahiler ve onlara komutanlık eden kişiler gelmektedir. Bu doğrultuda Rumeli beylerbeyi ve Rumeli kuvvetlerinin komutanı Sinan Paşa'ya 1.424 kile, Rumeli kuvvetlerine 10.113 kile, Anadolu beylerbeyi Zeynel Paşa'ya 371 kile ve Anadolu kuvvetlerine 10.717 kile nüzul zahiresi bedel alınmak koşuluyla tevziatı gerçekleştirilmişti. Buna ek olarak Sivas beylerbeyi ve askerlerine 3.167 kile ve Karaman Beylerbeyi ve Karaman tımarlı süvarilerine 2.915 kile nüzul bedel karşılığı verilmişti. Böylece savaşa katılan eyalet kuvvetleri ve beylerbeylerine yapılan aynî nüzul tevziatı 28.707 kileyle toplam nüzul zahiresi içerisinde % 14,1'i teşkil etmişti.

Kemah seferinde olduğu gibi bir Şam seferinde de kapıkulu mensubu olan bazı askerî sınıfa bedel karşılığı nüzul verilmişti. Bu kapsamda muharip

ve teknik sınıfı oluşturan kapıkulu sipahileri, silahdarları, ulufeciyan-ı yemin ve yesâr bölükleri ile bevabân, topçu, mehtaran ve bazı çavuşlara 10.797 kile nüzul zahiresi bedel karşılığı tevzi edilmişti. Öyle ki bu miktar toplam nüzul zahiresinin % 5,3'sini oluşturmaktaydı³⁷.

Mercidâbık sürecini ve Ridaniye seferi öncesini kapsayan “sefer-i Şam” olarak kaydedilen bu sefer sürecinde, 17.255 kile un kilesi 12 akçeden ve 31.523 kile arpa kilesi 10 akçeden bedel alınarak savaşa katılan muharip-teknik sınıflara ve şahıslara dağıtılmıştı. Toplanan nüzul vergisinin ilgili şahıs ve gruplara bu satışından elde edilen tutar ise 522.297 akçeydi³⁸.

Bununla beraber 1516-1517 (H. 922) tarihinde toplanan aynî nüzul seferi için toplanan tek nüzul vergisi değildi. Savaş, ordunun İstanbul'dan hareketiyle 5 Haziran 1516 (4 Cemaziyülevvel 922)'da başlamış, Mercidâbık ve Ridaniye seferlerinin ardından Mısır'ın elde edilmesi ve Padişahın İstanbul'a dönmesi ile 25 Temmuz 1518 (17 Recep 924)'te son bulmuştu³⁹. Nitekim seferin başında 1516 -1517 (H. 922)'de toplanan vergiye ek olarak 1518 (924)'de Ridaniye seferi ve sonrasında ordunun dönüşü esnasında kullanılmak üzere de aynî nüzul vergisi toplanmıştı. Kaynakta bu sefer “sefer-i Mısır” olarak kaydedilmiş ve bu süreçte 495.839,5 kile un ve arpadan oluşan nüzul zahiresi toplanmıştı⁴⁰. Ancak özet şekilde verilen bu bilginin dışında belirtilen bu miktarın kaç haneden, nereden toplandığı, tarh ve tahsil sürecinin hangi biçimde yürüdüğü, tahsil edilen nüzulün ne şekilde kullanıldığına dair bilgiler mevcut değildir. I. Selim'in Mısır seferleri esnasında toplamda 699.576,5 kile nüzul zahiresi, tarh edilen nüzul vergisi kapsamında toplanmıştı.

Yavuz Sultan Selim dönemi doğu seferleri esnasında toplanan nüzul vergisini değerlendirmek için farklı dönemlerde toplanan nüzul vergilerine genel olarak bakmakta fayda vardır. Bu çerçevede Yavuz dönemindekilere ek olarak yine doğuya düzenlenen üç sefere ait bilgiler aşağıda verilmiştir. Bu seferler III. Murat dönemindeki Gence seferi, IV. Murat dönemine ait Revan ve Bağdat seferleridir.

Tablo 6: Yavuz Sultan Selim, III. Murat ve IV. Murat Dönemi Doğu Seferlerinde Uygulanan Nüzul Vergisi

Nüzulün Alındığı Savaş	Yıl (Hicri)	Avarız Hane Sayısı	Tarh edilen zahire	Toplanan Zahire	Tahsil oranı
Tebriz	920	312.734	688.428	508.740	%73,96

37 BOA, MAD 499, s. 26-27.

38 BOA, MAD 499, s. 27.

39 Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, a.g.e., s.1149,1183; Danişmend, a.g.e., s.24,48.

40 BOA, MAD 499, s. 51.

Kemah	921	318.167	-	249.942	-
Şam	922	282.612	316.099	203.737	% 64,45
Mısır	924	-	-	495.839,5	-
III. Murat Devri (Gence Seferi)	996	194.346,5	129.564	109.644	%85
Revan Seferi	1045	75.157	130.390	122.719	%94,11
Bağdat Seferi	1048	-	100.540,25	96.548,25	%96,02

Kaynak: Göçer, s.79-80; Polat, s.215; BOA, MAD 457; BOA, MAD 499.

Tablodan da görüldüğü üzere, I. Selim döneminden sonra bilgileri verilen ilk sefer III. Murat döneminde Safevilere karşı yapılan Gence seferiydi. Bu sefer çerçevesinde Anadolu, Karaman, Halep, Maraş, Sivas Harput, Diyarbakır olmak üzere toplam 7 eyaletten aynî nüzul vergisi alınmıştı. Bahsedilen verginin uygulandığı dönem XVI. yüzyılın sonu olması itibarıyla, hem verginin tahakkuk ettirildiği nüfus bakımından, hem de Osmanlı Devleti'nin vergi uyguladığı eyalet sayısı bakımından, Yavuz dönemine oranla daha fazlaydı. Buna karşın bu savaş çerçevesinde tahsil edilen vergi miktarı 109.644 kilede -Yavuz dönemiyle kıyaslandığında oldukça düşük- kalmıştı⁴¹. IV. Murat dönemindeki Revan seferinde de durum benzerdi. Revan Seferi esnasında ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için aynî nüzul Halep, Diyarbakır, Maraş, Sivas (Rum), Adana, Erzurum, Karaman ve Anadolu eyaletlerinden (ve Malatya, Ayıntab, İçil, livalarından) alınmıştı. Toplanan miktar ise 122.719 kileydi ve bu miktar da Yavuz dönemindeki doğu seferlerinde toplanan vergi hatırlandığında oldukça düşüktü⁴². Bağdat Seferi sırasında da yine sefer güzergâhında olan Anadolu, Sivas, Karaman, Maraş, Diyarbakır, Erzurum ve Ruha eyaletlerinden nüzul ihraç edilmişti. Bu 7 eyaletten toplanan nüzul 96.548,25 kileydi⁴³. Anlaşılacağı üzere XVI. yüzyılın ikinci yarısında ve XVII. yüzyılın ilk yarısında toplanan nüzul miktarı düşmüş, ancak tablodan da görüldüğü üzere tahsil oranları artmıştı.

Farklı zamanlarda toplanmış nüzul zahiresiyle ilgili yapılan bu kıyaslamalarda iki önemli nokta dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki -İstanbul'un doğusu yani sefer hinterlandı ve dönem düşünüldüğünde- daha dar bir coğrafyada daha az bir nüfusun olduğu dönemde I. Selim zamanında çok daha fazla nüzul vergisini halka tahakkuk ettirilmesidir. Buradan çıkartılabilecek ilk sonuç

41 BOA, MAD 457, s.141.

42 Polat, *a.g.e.*, s. 215.

43 Göçer, *a.g.e.*, s.79-80.

bu verginin ilgili dönemde -sadece sefer hinterlandından değil- tüm Osmanlı coğrafyasından toplanmaya çalışılmış olmasıdır. Nitekim XVI. yüzyılın başı düşünüldüğünde verginin tarh edildiği hane sayısındaki yükseklik ve kitabî kaynaklarda ifade edilen bilgiler, bu söylemi destekler niteliktedir. Dikkati çeken ikinci nokta ise toplanan nüzul vergisinin daha sonraki dönemlere kıyasla çok yüksek miktarda olmasıdır. Öyle ki ordunun sayısı ve dolayısıyla ihtiyaçları doğrultusunda düşünülecek olursa, XVI. yüzyılın sonlarında ve XVII. yüzyılda daha fazla zahireye gereksinin duyulacağı aşîkârdır. Buradan çıkarılacak sonuç I. Selim döneminde en azından arpa ve un temininde nüzul vergisinin kullanıldığı/uygulandığı, diğer olağanüstü vergilerin bu ihtiyaçlar için kullanılmadığı yahut ihtiyaç kalmadığıdır.

Sonuç

Osmanlı askerî teşkilatı ve askerî yapısının gelişimi üzerine yapılan araştırmalar özellikle XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı savaş gücünün yükseldiğini göstermektedir. Bu yükselişin en önemli nedeni olarak da ateşli silahların Osmanlı ordusu içerisinde etkili kullanımını kabul edilmektedir. Bu doğrultuda I. Selim dönemi muharebelerinin kazanılmasında ateşli silahların -uygulanan doğru stratejilerin olumlu katkısını da göz önüne alarak- etkili kullanımının savaşlarda kazanılan zaferlere direk etki ettiğini tekrar vurgulayabiliriz. Buradan hareketle, özellikle Fatih döneminde kendini gösteren ve II. Bayezid döneminde de gelişimini sürdüren ateşli silahları aktif kullanan ordu, Yavuz Sultan Selim dönemindeki savaşlarda daha etkin bir rol oynamıştır. Lakin Yavuz Sultan Selim döneminde yapılan bu seferlerin önceki seferlere kıyasla önemli bir farkı vardı. Bu da dönem itibarıyla ilgili seferlerin uzak mesafeleri kat ederek düzenlenen, uzun soluklu seferler olmalarıydı. Nitekim bu durum başka sorunlar doğurmuş, Yavuz Sultan Selim döneminde savaş organize edenler önceki seferlere nispetle başta iaşe olmak üzere ordunun tüm ihtiyaçlarını karşılamak üzere daha sofistike çözümlere ihtiyaç duymuştu.

Çalışmanın detaylarında görüldüğü üzere, Yavuz Sultan Selim'in doğu seferlerinde en önemli lojistik sorunlarından biri ordunun temel ihtiyaç maddelerinin karşılanmasıydı. Nitekim bu seferlerin organizasyonu sırasında, önceki savaşlarda temel yöntem olarak karşımıza çıkmayan iaşe temin yöntemlerine başvurulmuş, nüzul vergisi bu amaçla kullanılmıştır. Nüzul vergisinin tarihsel arka planına dair literatüre bakıldığında, bu verginin Yavuz Sultan Selim dönemi ve öncesi Osmanlı seferlerinde alındığına dair veriler yer almaktadır. Buradan hareketle, nüzul vergisinin doğuda tehlikeli rakiplere karşı uzun mesafeler kat edilerek girilen mücadeleler çerçevesinde, ordunun iaşe organizasyonunun sağlanabilmesi için sistemli ve ülke geneline yayılan ilk örneklerinin bu dönemde uygulandığını ifade edebiliriz. Nitekim zamanla uygulamadaki değişikliklere rağmen nüzul vergisi XVI. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı sefer organizasyonlarının bir ögesi olarak yerini almış, askerinin iaşesi için temel gıda maddeleri bu ve benzeri olağanüstü vergi uygulamalarıyla sağ-

Gazi

Akademik
Bakış

201

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

lanmaya çalışılmıştır. Böylece Yavuz Sultan Selim dönemi doğu seferlerinde askerî, teknolojik ve taktiksel üstünlüğün yanında, lojistik anlamda ortaya konulan bu organizasyonla da Osmanlı ordusu desteklenmiş ve savaşların kazanılmasında önemli etkenlerden birini teşkil etmiştir. Şüphesiz bu süreçte işe organizasyonu çerçevesinde kazanılan deneyimler gelecekte düzenlenen seferlerde de geliştirilerek kullanılmıştır.

Kaynakça

I- Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi:

Bâb-ı Defteri, Mevkufat Kalemî Dosya Tasnifi:

D.Mkf 12/89, D.Mkf 12/88, D.Mkf 15/39, D.Mkf 15/45, D.Mkf 15/46, D.Mkf 15/56, D.Mkf16/32, D.Mkf 18/75, D.Mkf 19/222.

Kamil Kepeci Tasnifi:

KK 2576.

Maliyeden Müdevver Defterleri:

MAD 457, MAD 499, MAD 8475.

Mühimme Defterleri

MD 32, MD 59.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Belgeler

TSMA, E. 2834.

2- Kitabî Kaynaklar ve Tetkik Eserler

BARKAN Ömer Lütfi, "Avarız", *İA*, C.II, s. s. 13-19.

Celâl-zâde Mustafa, *Selim-nâme*, Haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar, Ankara 1990.

DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi*, C.II, İstanbul 1971.

EMECEN Feridun, "Mericidâbık Muharebesi", *DİA*, C.XXIX, Ankara 2004, s.174-6.

EMECEN Feridun, "Ridâniye Savaşı", *DİA*, C. XXXV, Ankara 2008, s.87-88.

EMECEN Feridun, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2016.

Geliboğulu Mustafa Ali Efendi, *Kitâbü't-Târîh-i Kühü'l-Ahbâr*, C.I/II, Haz. Ahmet UĞUR Mustafa Çuhadar vd., Kayseri 1997.

GENÇ Vural, *İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran (1514)*, İstanbul 2011.

GÜÇER Lütfi, *XVI-XVII Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububattan Alınan Vergiler*, İstanbul 1964.

Hoca Saadettin Efendi, *Tacüt-tevârih*, C. IV, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara 1999.

İNALCIK Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1600*, C.I, Çeviren Halil Berktaş, İstanbul 2000.

Görsel

- İŞBİLİR Ömer, "Nüzül", *DİA*, C. XXXIII, Ankara 2007, s. 311-312.
- İŞBİLİR Ömer, "Osmanlı Ordularının İaşe ve İkmali: I. Ahmed Devri İran Seferleri Örneği", *Türkler*, C. X, Ankara 2002, s.151-158.
- JORGA Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. II, İstanbul 2005.
- KILIÇ Orhan, "1585 Yılında Tebriz Seferine Çıkan Osmanlı Ordusunun İkmal ve İaşesi", *Askeri Tarih Bülteni*, Sayı: 46, Şubat 1999, s. 109-136.
- MC GOWAN Bruce, "Osmanlı Avarız-Nüzul Teşekkülü 1600-1830", *VIII. Türk Tarih Kongresi*, C.II, Ankara 1981, s. 1327-1331.
- POLAT Süleyman, "Osmanlı Devleti'nde Tekâlif-İ İmdâdiye Vergisine İlginç Bir Örnek: H. 1044/M.1634 Yılında Uygulanan Bedel-i Yapağı Vergisi" *Belleten*, LXXVIII/281, Nisan 2014, s.123-148.
- POLAT Süleyman, *IV. Murat'ın Revan Seferi Organizasyonu ve Stratejisi*, Ankara 2015.
- SAHİLLİÖĞLU Halil, "Avarız", *DİA*, C. IV, Ankara 1991, s. 108-109.
- Şükrî-i Bitlisî, *Selîm-nâme*, Haz. Mustafa Argunşah, Kayseri 1997.
- TANSEL Selâhattin, *Yavuz Sultan Selim*, Ankara 2016.
- UĞUR Ahmet, *The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selîm-nâme Literature*, Berlin 1985.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C.II, Ankara 1983.
- VARLIK Mustafa Çetin, "Çaldıran Savaşı" C. VIII, *DİA*, Ankara 1993, s.193-195.

Extended Abstract

The Ottoman State, after its establishment, had constant military activities in the east and west in the context of its political objectives. For this reason, the Ottoman State had been forced to keep a strong army ready for war at any moment. The military operations carried out to enlarge the borders in the first years of the state, but in later periods, these actions were performed to keep their current boundaries. Whatever the purpose, these military campaigns or organized military expeditions caused a change in the Ottoman army due to the changing war technologies and strategies over time. In the direction of this change, the number of sultan's household troops, which constitute the center of the Ottoman army, increased and technical classes using firearms emerged. Thus, the period in which the role of the forces using firearms in the Ottoman military system became decisive in the XVI century. Especially during the reign of Yavuz Sultan Selim, the force that enabled them to win decisive victories against their dominant competitors in the east was the military classes that used firearms effectively against their competitors. However, the existence of these classes within the Ottoman military system has also caused some new problems.

Gazi

Akademik
Bakış

203

Cilt 11
Sayı 22
Yaz 2018

All expenses of the sultan's household troops, which is a professional military service, was provided by the central treasury. The basis for these costs was the provision of housing and food needs, which were the basic needs of the kapıkulus (sultan's household troops), and the provision of state salaries on a quarterly basis. However, the only problem was not this which the kapıkulus were strengthening in the Ottoman army. Especially at the end of the XV century and the beginning of the XVI century the expansion of the country boundaries also required the introduction of new organizations to meet the needs of the class mentioned in the expeditionary organizations. This new situation has brought the state to another obstacle, which must be overcome both materially and as an organization. It was one of the most important issues of the Ottoman State to ensure the subsistence of the army in battle and motion and to win the battle. To solve this problem, some new tax such as "avarız-ı divaniye" has been loaded to the reaya, and the purchases made under the obligations and market conditions like "sürsat" were added. Nevertheless, in the studies which included the military success of Yavuz Sultan Selim period, while it was mentioned the benefit of the army's firepower related the winning of these successes, there was no mention of how the subsistence of the army in the expedition is provided, or superficial information was given to the political history narration. Since Yavuz Sultan Selim period wars were carried out with long distances, the issue of subsistence structure in the navigation organizations became one of the most important problems.

As a matter of fact, in this study, it will be examined how the Ottoman army procured the necessary materials needed during the war in the period of Yavuz Sultan Selim which was assessed as missing in the Ottoman military history literature. In this context, Çaldıran, Kemah, Mercidabık and Ridaniye expeditions that took place during the reign of Sultan Yavuz Selim were examined. In the study, it was first found out that the primary subsistence of the combat class of the army, especially the sultan's household troops, was provided by using the nüzul tax of the extraordinary taxation of the organization in long-distance wars. Later, all battles were examined to determine the conditions and proportions of distribution of the necessary subsistence items collected among the military groups and the commanders of the battle. At the same time, evaluations have been made in the light of specific differences regarding the cereals collected and distributed under the scope of the nüzul tax. As a result of the data and evaluations to be made, the subsistence organization provided for the nüzul during the Selim I period was compared with the cereals collected in the nüzul frame at the end of the XVI century and the XVII century campaigns, and the evaluations were made.

Göz